

ПРИКАЗИ И КРИТИКА

Найда Иванова, *Българската преводна рецепция на Петър II Петрович Негош през XIX век. „Извлечение из Горский венец“ (1891) от Петър Иванов*, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 2011. – 216 стр.

Књига *Бугарска ѓреводна рецејџија Пејџра II Пејџровиџа Њеџоша у 19. веку. „Извлечение из Горский венец“ (1891) Пејџра Иванова* представља монографско истраживање у којем се осветљавају транслатолошки аспекти бугарске рецепције *Горског вијенца*.

Монографија садржи: Увод, седам тематских поглавља (I–VII), Закључак (стр. 192–204), Библиографију (стр. 204–209), Резиме на српском језику (стр. 209–213) и Резиме на енглеском језику (стр. 213–216).

У уводном делу (стр. 7–12) исцрпно је приказан развојни пут који је прошла његошологија: од првих коментара *Горског вијенца* до модерних структуралистичких и компаративистичких студија интердисциплинарне оријентације.

У првом поглављу „Транслатолошки аспекти Њеџошеве рецепције код словенских народа“ (I. *Транслатологични аспекти на Њеџошевата рецепция сред славянските народи*, стр. 12–16) Н. Иванова прави преглед преводилачке традиције у словенским језицима усредсређујући се на нека од најрепрезентативнијих руских и пољских преводних остварења и осветљавајући релевантну проблематику. Будући да се у већини аспеката преводне рецепције одсликавају битне карактеристике оригинала, у средиште пажње стављени су специфична вишеслојност Њеџошевог језика и жанровско-композицијске особине *Горског вијенца* (*Езикът на „Горски венец“*, стр. 20–27, *Жанрово-композиционна специфика на „Горски венец“*, стр. 27–30). Позивајући се на низ истраживања, ауторка констатује да управо жанровско-стилска, језичка и метричка јединственост

Његошевог текста чине преводну и критичку рецепцију тако захтевном и компликованом. С тим у вези проблематизује се примереност досадашњих критичких приступа бугарским преводима Његошевог дела који често немају чврсту теоријску подлогу и полазе од неуједначених естетских критеријума не водећи рачуна о релевантним информацијама у транслатолошком погледу. Ове „смернице“ као да антиципирају теоријска расправљања у наредним поглављима, нпр. упознавање са личношћу и језичком компетенцијом првог бугарског преводиоца *Горског вијенца* (*Възрожденският книжовник Петър Иванов* (стр. 30–34), *Езиковата компетентност на първия преводач на „Горски венец“* (стр. 34–36)) те образложење нужности примене дискурсног приступа у проучавању преводног текста (*Необходимост от прилагане на дискурсният подход при изследване на превода на „Горски венец“*, стр. 36–43).

У поглављима која следе за уводним делом Н. Иванова приказује трансформације којима се подвргавају главни конституенти текста (сижејно-композицијска структура, особине стиха и реда речи итд.) и дефинише основне поступке преводне реинтерпретације: додавање, одузимање, преобликовање. Анализа тежи максималној прецизности и студиозно осветљава скривене механизме текста и преводачких стратегија.

У поглављу „Композицијске трансформације *Горског вијенца*“ (*Композиционни трансформации на „Горски венец“*, стр. 43–81) анализира се процес преобликовања различитих текстуалних целина и констатује да наведени поступак води успостављању нових кохезивних веза и пререструктурисању семантичких поља. Скраћивање појединих сижејно-композицијских целина рефлектује се на прерасподелу сижејних и композицијских језгара у тексту и на формирање потпуно другачијег макротекстуалног оквира: нпр. редуковању подлежу описи црногорске народне културе повезани с паганским веровањима. Изостављање ових епизода узроковано је чињеницом да њихово симболичко значење није релевантно у контексту бугарске просветитељске културе. С друге стране, њихов изостанак неутралише могућност проспективне интерпретације неких сцена и води поједностављивању нпр. семантичке маркираности мотива сна. Систем ликова такође доживљава трансформације у смеру једнозначнијих конотација и прилагођавања бугарској препородној књижевности. Редуковани су и битни фрагменти лирско-рефлексивног слоја дела, а кључни монолози владике Данила и игумана Стефана, којима се остварује апстрактни филозофски слој поеме,

подвргавају се стилској трансформацији у складу с конвенцијама дидактичко-родољубиве популарне поезије. У закључку ауторка констатује да, упркос бројним интервенцијама, приликом превођења остају константни главни тематски и композицијски елементи, што омогућава делимична преобликовања тематске, сижејно-композицијске и стилске структуре текста.

У наредном поглављу „Редуковање појединих стихова“ (*Отпадане на отделни стихове*, стр. 58–69) разматрају се ритмичко-интонационе, лингвопрагматичке трансформације и трансформације у дескриптивним и наративним структурама које служе глобалној преводилачкој стратегији симплификације семантичких и композицијских веза на нивоу макротекста. Редуковањем стихова ограничава се примена синтаксичког паралелизма и анафоре, померају се илокутивне карактеристике појединих фрагмената текста у правцу колективизације лирског субјекта, постиже се доминација дескриптивног над фигуративним смислом. Трансформације у дескриптивним и наративним структурама тичу се средстава индивидуализације ликова: на пример, фолклорно стилизована портретизација игумана Стефана уступа место доминантној просветитељској концепцији стилизације ликова у бугарској књижевности.

У поглављу „Промене реда речи“ (*Словоредни трансформации*, стр. 81–97) истражују се инверзије у вишестиховним структурама, у оквирима стиха (хипербатон), у именичким и глаголским синтагмама. Ауторка наглашава да преобликовање из неутралног у обележени ред речи, као и обрнуто, јесте једно од основних средстава деструкције ритмичко-интонационе организације текста.

Међу истраживачким преокупацијама Н. Иванове издвајају се такође преводна интерпретација устаљених експресивних израза (*Превездане на устойчивите експресивни изрази в „Горски венец“*, стр. 97–121), декодирање експресивне и неекспресивне лексике (*Експресивна и неекспресивна лексика*, стр. 121–144) и адаптација лексике различитог порекла (*Лексика от различен произход*, стр. 144–169).

Анализа различитих трансформација омогућава да се изведу закључци и битна запажања како о конкретним преводилачким поступцима (нпр. употреба ширег регистра прагматичких фразема води интензивирању субјективне модалности квалификовања и вредновања у складу са поучно-дидактичким дискурсом), тако и о етнокултурним разликама које генеришу специфично вербализовање националних стереотипа. У најширем смислу трансформације сужавају богати регистар стилских подсистема и истовремено потврђују филолошке

компетенције аутора, који успева да преточи стилистику високог обрасца књижевности у нижу жанровску форму популарне поеме с историјском тематиком, нпр.: употребом деминутивног облика *искрица* ствара се експресивна конотација и блокира апстрактно-симболичка семантика *искре* као кључног појма у Његошовом стваралаштву; уклањањем високе стилске маркираности црквено-словенских лексема као стилогених средстава високих жанрова потенцира се вербални хумор и постиже „прелаз“ у епистоларне или ниже сентименталистичке жанровске регистре; увођењем турцизма изван њихове уобичајене стилске специјализације исказују се ироничност и негативно вредновање. При преводу различитих реалија примећује се тежња ка „побугаривању“ као и продирање српских језичких особина, што практично показује незавршеност процеса формирања новобугарског књижевног језика (*Сърбизми и побългаряване*, стр. 169–175).

У последњем поглављу „Коментари уз превод *Горског вијенца*“ (*Коментарите към превода на „Горски венец“*, стр. 175–192) посвећује се посебна пажња белешкама преводиоца, које, иако не одговарају научнопопуларном типу метатекста, доприносе адекватнијој интерпретацији Његошевог дела. Преко њих се екстериоризирају и конгнитивни процеси који се одвијају у циљном језику и служе формирању преводилачких стратегија.

Да закључимо. Монографија Најде Иванове темељи се на респектабилној теоријској подлози и несумњиво представља значајан допринос његошологији. Студија је концепцијски и методолошки кохерентно дело, у којем се први пут нуди комплексан дискурсни приступ транслатолошкој проблематици. Истраживачки резултати унапређују критичку анализу преводне рецепције у више научних области, а студиозно обрађена проблематика инспиративна је за даља историјскојезичка, књижевнотеоријска и компаративистичка проучавања.

*Росица Н. Стефчева**

Софијски универзитет „Св. Климент Охридски“

Катедра за словенске језике

* rosica_stef@abv.bg